

Scheidend ambassadeur in Cairo KOC Arabisch te studeren

„Ik zag dat geheimzinnige schrift en was verkocht”

door HANS KUITERT

FAYOUM/QASR AL-SAGHA, zaterdag

De grijnzende Egyptenaar houdt in beide handen twee eenden vast, de koppen naar beneden, de poten samengebonden. Pardoes is hij de weg opgesprongen om zijn waar aan de man te brengen. Koos van Dam, scheidend ambassadeur van Nederland in Egypte, stapt uit om poolshoogte te nemen. Zonder omhaal duwt de verkoper hem twee kalkoenen in de hand. „Wat een gewicht”, roept Van Dam verbaasd uit.

In het Arabisch, dat hij beheerst als geen ander, achterhaalt hij snel de prijs. Kennelijk voelt de Egyptische pluimveehouder aan dat hij ambassadeursvlees in de kuip heeft. „Vijftien Pond per kilo... Dat is veel te veel, dat kan geen Egyptenaar betalen”, constateert Van Dam.

Hij is zichtbaar in zijn element hier in de oogverblindend groene Fayoum-oase ten zuidwesten van Cairo. „Ik houd van deze mensen. Van de Arabische volkeren. En is het hier niet prachtig?” Hij zuigt de heldere lucht op. Voor het laatst, weet hij. Er verschijnt een stukje weemoed op zijn tanige gelaat.

Buitenlandse Zaken in Den

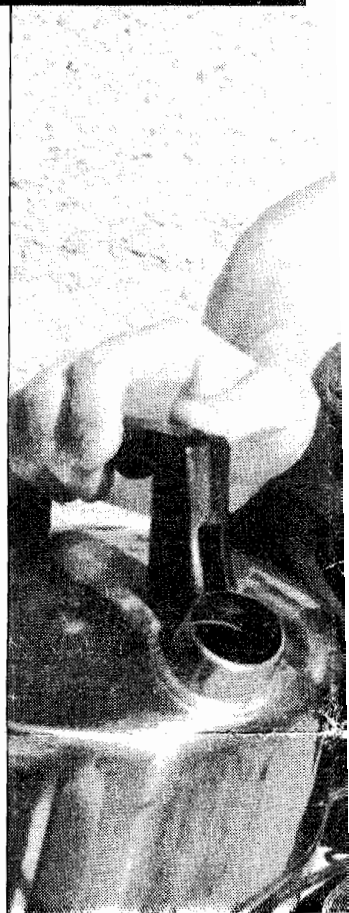
warmd die zijn Tunesische kok Kamel heeft klaargemaakt. „Dit doen we geregeld. Weg uit de vuile lucht van Cairo, kamperen in de woestijn. Die onbereikbaarheid, die stilte, je bent gewoon weg. Dat is fantastisch”, verzucht hij.

Met een jeep heeft hij al heel wat tochten door de woestijn gemaakt, niet alleen in Egypte, maar ook in Irak en Libië. Slapen in de wagen, of onder de blote hemel. De elementaire band tussen mens en natuur, aan jezelf overgeleverd zijn, dat is waar hij van houdt. Waar ook zijn vrouw Marinka verzot op is.

Eerder op de dag, als hij op weg naar Qasr al-Sagha de

IN SYRIË VERBODEN LEVENSWERK DOOR REGIME WEL GELEZEN

Ambassadeur Koos van Dam heeft zijn vijfjarig verblijf in Cairo mede gebruikt om zijn in 1977 begonnen studie over de minderheden in Syrië voorlopig af te ron-

laatst, weet hij. Er verschijnt een stukje weemoed op zijn tanige gelaat.

Buitenlandse Zaken in Den Haag heeft Van Dam een nieuwe post gegeven, buiten zijn geliefde Arabische wereld, waar de nu 51-jarige arabist en politicoloog ons land heeft vertegenwoordigd als zaakgelastigde in Libanon en Libië, en als ambassadeur in Irak en Egypte.

Incognito

Niet als de statige, volgens sommigen wat gereserveerde ambassadeur, maar incognito, in vrijetijdskleding en met een jeep vol kampeerspullen neemt hij afscheid van dit stukje Egypte waar hij in de afgelopen vijf jaar geregeld aan de besognes van zijn ambassadeurschap ontsnapte. De dorpelingen in de Fayoum kwebelen honderd uit tegen hem, zich niet bewust dat hij onze bekendste diplomaat in de Arabische wereld is. Dat dit de man is die een uitzonderlijke betrokkenheid aan de dag legde tijdens de gijzelaarscrisis in Irak in 1990.

Nederland helpt de Egyptenaren met de drinkwatervoorziening en de irrigatie in de Fayoum en Van Dam is daar zichtbaar trots op als we van dorp tot dorp trekken, langs glooiende landerijen. „De Nederlandse projectmensen hier zijn zo ongelooflijk enthousiast. We doen hier geweldig werk.”

Later, in de heldere stilte van het woestijn-plateau boven de oase ten zuid-westen van Cairo waar we in de vrije natuur kamperen, wijst hij op een vallende ster. „Je mag een wens doen, maar niks zeggen, want dan komt het niet uit”, waarschuwt hij.

Zwijgen is dezer dagen zijn tweede natuur. Hij mag nog niet onthullen waarheen hij verkast met zijn vrouw Marinika en zijn kinderen Emma (7) en Karel (3). Het nieuwe land waar hij ambassadeur zal worden moet zijn komst nog goedkeuren, vandaar.

De grote batterijlamp heeft hij uitgedraaid. In het vale maanlicht van Qasr al-Sagha, waar alleen een eeuwenoud tempeltje herinnert aan vroegere menselijke aanwezigheid, tekent zijn statige silhouet zich af. Af en toe nipt hij aan zijn glas Franse wijn en rakelt warme herinneringen op aan een half leven in en met de Arabische wereld.

Op een kampeerbrandertje heeft hij de couscous opge-

zijn, dat is waar hij nu houdt. Waar ook zijn vrouw Marinika verzoet op is.

Eerder op de dag, als hij op weg naar Qasr al-Sagha de woestijn inkoerst, glunderend van plezier, toont hij al aardig zijn kunnen. De Toyota Landcruiser, ooit gekocht in Koeweit, ploegt met gemak door het zand. „Je moet vreselijk oppassen met al die sporen, je verdwaalt zo.”

Hij navigeert vooral op zijn ervaring, turend naar de sporen, maar in het uiterste geval vertrouwt hij op een satellietkompas, dat de exacte coördinaten weergeeft. „Dat leen ik altijd van de militaire attaché. Met zo'n snuffje kun je nooit verdwalen.”

Hij heeft van jongs af aan dat zwerversbloed, die drang om het academische te paren aan de werkelijkheid. Alle uithoeken van de Arabische wereld kent hij, niet vanuit een limousine, maar vanuit de ruzzak. „De gastvrijheid, de vriendelijkheid, de gemoedelijkheid. Ik zal dit missen.”

Het begon thuis in Amsterdam. Zijn vader was patholoog-anatoom, maar ook theoloog. „Er stonden nogal wat Arabische boeken in de kast. Als kind was ik gefascineerd door die prachtige letters. Zo mooi, zo geheimzinnig. Ik wilde weten wat er stond. Het was onvermijdelijk dat ik Arabisch ging studeren.”

Nog voor hij naar de universiteit ging stopte hij zijn valies vol verwachtingen en begon, als 19-jarige, zijn eerste rondreis door de Arabische wereld en het zou niet de laatste worden. Dat was in 1964. Syrië was zijn eerste stop en zijn voorkeur voor dit land zou blijven. „Dit was het eerste Arabische land dat ik leerde kennen. In de buurt van Aleppo heb ik toen een tijdje in een dorp gewoond. Dat was een fantastische ervaring. Zo'n dorp met lemen hutten, die enorme gastvrijheid. En dan te bedenken dat ik toen amper een woord Arabisch sprak.”

Specialiteit

Sindsdien kan hij er niet genoeg van krijgen. „Ik heb in mijn studietijd heel wat afgereisd, altijd alleen. Ieder jaar een paar maanden. Zo heb ik alle landen van het Midden-Oosten ontdekt, vooral Irak en Syrië waar ik uiteindelijk mijn specialiteit van heb gemaakt.”

Hij tuurt in de verte naar de lichtjes van de Fayoum-oase en zegt monter dat hij eigenlijk een baan als wetenschappelijk

medewerker had gewild. „Maar achteraf ben ik blij met de combinatie met de diplomatie. In 1975 kwam er een baan vrij op de afdeling Midden-Oosten van Buitenlandse Zaken. Daar heb ik vijf

jaar gezeten. In december 1980 kon ik naar Libanon als eerste secretaris, later als tijdelijk zaakgelastigde. Ik zat daartoe Israël het land binnenviel. In 1983 werd ik tijdelijk zaakgelastigde in Libië, maar in 1985

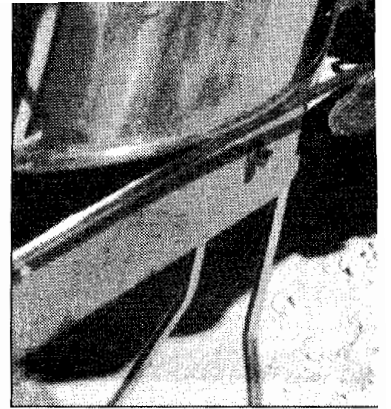
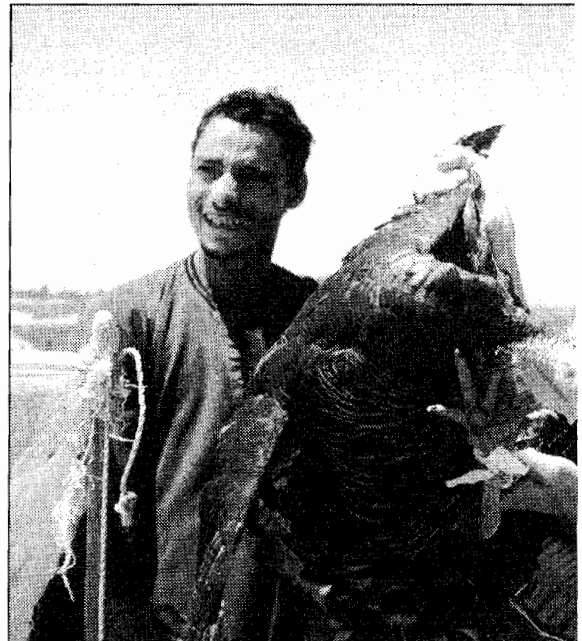
medewerker had gewild. „Maar achteraf ben ik blij met de combinatie met de diplomatie. In 1975 kwam er een baan vrij op de afdeling Midden-Oosten van Buitenlandse Zaken. Daar heb ik vijf

jaar gezeten. In december 1980 kon ik naar Libanon als eerste secretaris, later als tijdelijk zaakgelastigde. Ik zat daartoe Israël het land binnenviel. In 1983 werd ik tijdelijk zaakgelastigde in Libië, maar in 1985

medewerker had gewild. „Maar achteraf ben ik blij met de combinatie met de diplomatie. In 1975 kwam er een baan vrij op de afdeling Midden-Oosten van Buitenlandse Zaken. Daar heb ik vijf

jaar gezeten. In december 1980 kon ik naar Libanon als eerste secretaris, later als tijdelijk zaakgelastigde. Ik zat daartoe Israël het land binnenviel. In 1983 werd ik tijdelijk zaakgelastigde in Libië, maar in 1985

■ Koos van Dam: „De gastvrijheid, de vriendelijkheid, de gemoedelijkheid. Ik zal dit missen.”

het goed dat het tot 1995 bijgewerkte boek is uitgebracht.”

Door die meer dan twintig jaar oude studie heeft Van Dam grote naam gemaakt in de Arabische wereld, deels omdat hij een door taboes omgeven onderwerp behandelt. De Engelstalige versie van zijn proefschrift in 1980 was in Libanon bijvoorbeeld snel uitverkocht. In tal van Arabische landen bestaan illegale vertalingen van eerdere, door Van Dam gepubliceerde versies van het boek.

Vorig jaar schreef hij een nieuwe, inmiddels uitverkochte Arabische versie en nu een Engelse waarin hij veel nieuw materiaal heeft kunnen verwerken, ook gegevens die hij zelf verzamelde tijdens recente reizen naar Syrië.

■ Koos van Dam heeft van jongs af aan dat zwerversbloed. Alle uithoeken van de wereld kent hij, niet vanuit een limousine, maar vanuit de rugzak.

FOTO'S: ELISE KUITERT

„Die onbereikbaarheid, die stilte van de woestijn... je bent gewoon weg!”

moest ik toch terug naar Den Haag.”

Met 43 jaar was hij in 1988 de jongste Nederlandse ambassadeur, toen hij naar Bagdad werd gestuurd. „Door mijn studie van Syrië en Irak, en met name de Baath-partijen in die landen, had ik de beste papieren. En bovendien had ik er al erg veel rondgereisd.”

In Irak vestigde hij in 1990 zijn naam als de 'menselijkste' ambassadeur. De vooral uit Koeweit naar Bagdad gebrachte Nederlandse baggeraars werden als zovele anderen gegijzeld door Saddam Hoessein. De gijzelaars voelden zich door Nederland in de steek gelaten en hadden alleen de onconventionele Van Dam als steun en toeverlaat. Kees van Kooten en Wim de Bie schamperden in die dagen dat „zo'n fantastische man natuurlijk meteen minister van Buitenlandse Zaken moet worden in plaats van Van den Broek.”

Aan het zacht kabbelende meer van Fayoum, prikkend in een grote salade, ook uit de

keuken Kamel, is hij daar heel nuchter onder. „Die mensen hebben vier maanden en vier dagen vastgezet. Sommige landen stuurden missies om wat mensen vrij te krijgen. Waldheim kwam, Willy Brandt. Maar Nederland deed dat niet. Ik heb dat standpunt altijd gedeeld, maar de gijzelaars klaagden natuurlijk. Ik heb de gekste dingen gedaan om mensen het land uit te krijgen. Dit waren mensen in nood en natuurlijk moest ik ze helpen, vanzelfsprekend. Maar echte bedankjes heb ik achteraf nooit gehad. Alleen van iemand die me een stencilje stuurde dat anderen ook hadden gekregen. Dat had ik maar beter niet kunnen krijgen, dat was me te standaardachtig.”

Gegijzeld

Ook zijn eigen gezin werd gegijzeld. Zijn zonen Nikolas en Jan uit zijn eerste huwelijk en zijn tweede vrouw Marinka en hun toen één jaar oude dochter Emma mochten uiteindelijk weg, toen Saddam Hoessein erin toestemde dat vrouwen en kinderen het land konden verlaten. „De jongens waren hier met vakantie. Die vonden het wel spannend, maar het was vooral beangstigend.”

„Irak was complex, maar Libanon gevaarlijker. Ons huis werd daar nog gebombardeerd, je kon de granaatscherven uit de boeken halen. Het was oorlog en wanneer sluit je dan de ambassade? Wanneer evacueer je je landgenoten en je staf? Ik heb in die dagen Den Haag eens gevraagd of wij verzekerd waren, zoals de meeste journalisten. Daar kreeg ik maanden na afloop van de oorlog pas antwoord op: nee, het was veel te duur.”

Officieel is hij nog steeds

ambassadeur in Irak omdat Nederland hem nooit heeft kunnen vervangen. Na Bagdad kwam hij naar Cairo, waar hij al evenmin platgetreden paden bewandelde. De vaak grillige sporen die hij in de woestijn volgt, zoekt hij ook in zijn dagelijks leven. Dat maakt hem zo anders, al vindt hij dat zelf maar onzin.

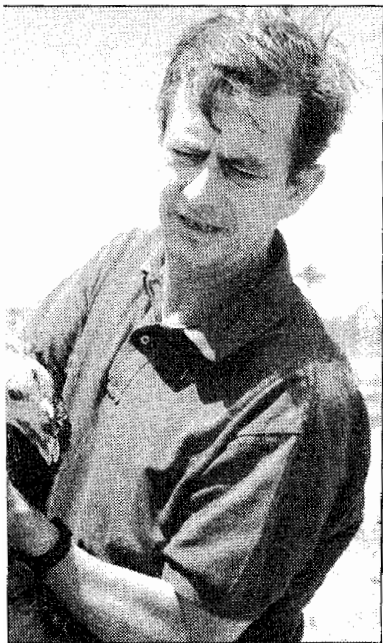
„Ik kan gewoon mezelf zijn en doe dat ook. Ik ben toch geen ander mens omdat ik ambassadeur ben”, zegt hij met enige verontwaardiging in zijn stem. Niet iedereen begrijpt dat, merkt hij tot zijn spijt. „Anderen zien je altijd als ambassadeur. Die stoppen je in een hokje. Die vinden het gek als ik met iemand dans op een feestje.”

Misschien beantwoordt hij ook niet aan het beeld omdat hij niet het diplomaten-klasje heeft doorlopen, zoals zovelen in de dienst. „Dat is heel vreemd, als je dat klasje hebt gedaan ben je iemand. Onzin, ik heb ooit een tocht van 100 kilometer geschaatst, maar daarom ben ik de rest van mijn leven toch niet beter dan iemand die maar 20 kilometer heeft afgelegd. Je vorming gaat je hele leven door, zo is dat. Ik heb hier in deze vijf jaar Egypte enorm veel bijgeleerd dat niets met mijn studie heeft te maken.”

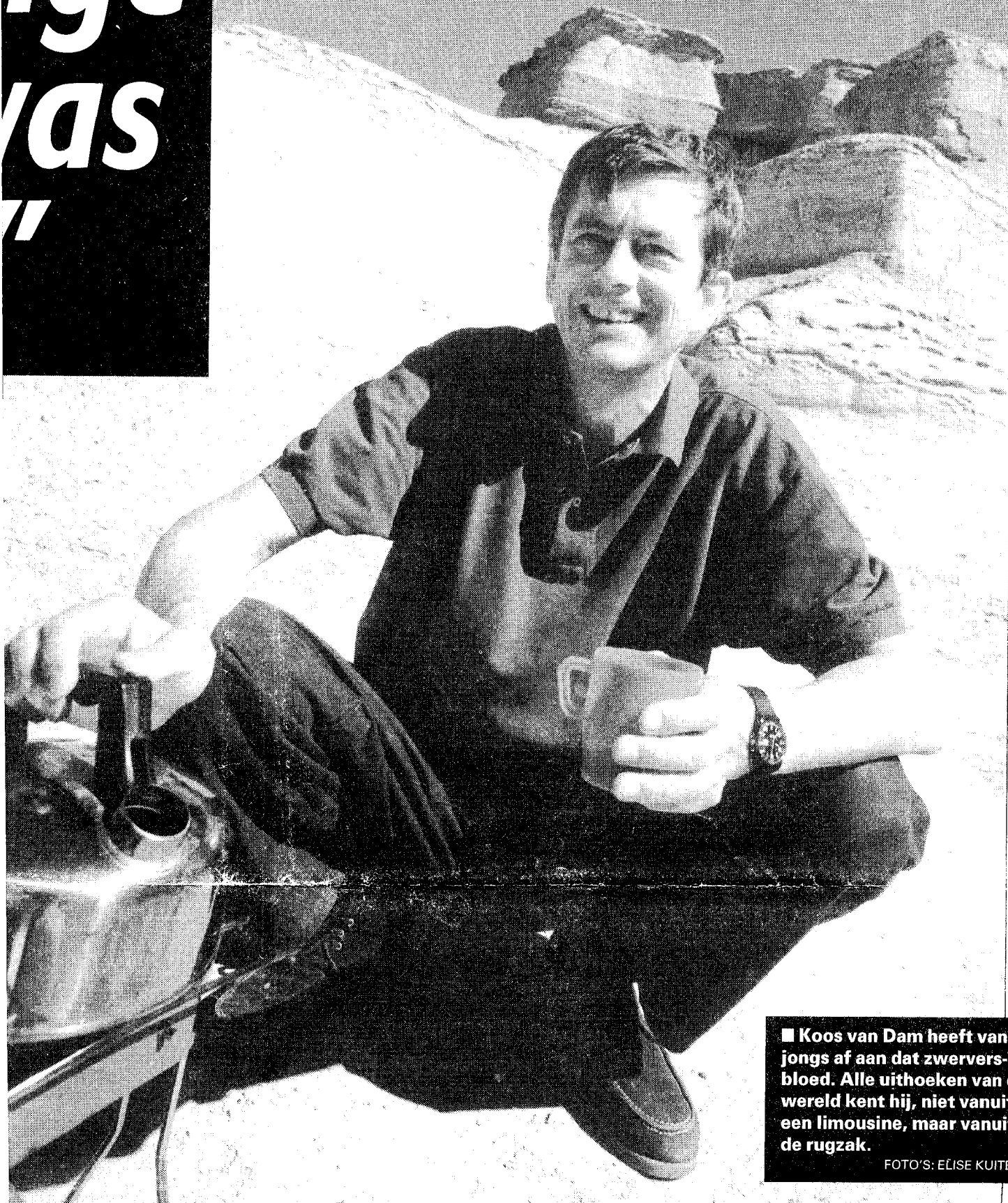
In de ochtend kruipt hij, als hij de nachtelijke stofstorm heeft weggewassen, weer in zijn jeep op weg naar Cairo. Zijn haren verwaaien in de wind en hij verstopt zijn heldere blauwe ogen achter een zonnebril.

„IJdelheid?”

Hij lacht hard. „Nee, daar heb ik geen last van. Ze zeggen zo vaak dat ik afstandelijk ben. Och, dat laat ik maar zo. Ik ben behoedzaam, dat is iets anders.”

nt ige was "

■ Koos van Dam heeft van jongs af aan dat zwerversbloed. Alle uithoeken van de wereld kent hij, niet vanuit een limousine, maar vanuit de rugzak.

FOTO'S: ELISE KUITERT